

***СТРУКТУРА МОЛОДІЖНОГО СЛЕНГУ ПІД КУТОМ ЗОРУ МОВИ
МІСТА***

У статті порушено питання про структуру молодіжного сленгу під кутом зору місця даного соціолекту у мовленнєвому побуті міста. Автор виділяє всередині молодіжного сленгу групи за ступенем вживаності сленгових одиниць міською молоддю, а також містянами середнього і старшого віку.

Ключові слова: молодіжний сленг, компоненти мови міста, міський сленг, загальномолодіжний жаргон, спеціальні молодіжні жаргони, професійні соціолекти.

Ключевые слова: молодежный сленг, компоненты языка города, городской сленг, общемолодежный жаргон, специальные молодежные жаргоны, профессиональные социолекты.

Key words: youth slang, components of city language, city slang, general youth jargon, special youth jargons, professional sociolects.

Жаргонно-сленгові страти української усно-розмовної мови залишалася тривалий час поза увагою вітчизняних учених. Причиною тому була тоталітарна ідеологія, що автоматично виводила із сфери наукового дослідження мовний шар, який фактом свого існування передбачав неоднорідність суспільства, а отже, й існування корпоративних мов з їхньою потенційною опозицією мовному офіціозові, невимушеністю і свободою мовного самовираження особистості. Тому й ставлення філологів до підмов було здебільшого негативним. У 90-і роки ХХ ст. стався «бум» у вивченні жаргонного субстандарту, знижених стилів мови, що пояснене вибухом цивільних і мовних свобод. Зникло табу не тільки на вживання жаргонно-сленгового лексикону в ЗМІ, художній літературі, а й на вивчення різнотипних жаргонних субсистем. У

річищі зацікавлення науково-теоретичними, практично-прикладними аспектами нової науки — жаргонології — терміни «жаргон», «сленг» поволі почали втрачати пейоративно-зневажливі конотації. У царині української жаргонології сьогодні працюють Л.Масенко, Л.Ставицька, Н.Шовгун, Н.Дзюбишина-Мельник, С.Пиркало, Ю.Мосенкіс, Т.Лик, Л.Бакуменко, А.Березовенко, В.Балабін, Г.Врублевська, І.Щур та інші.

Сленг як основний компонент розмовного мовлення закріплений за урбаністичним мовним простором. Ю.Шевельов справедливо відзначав: «... міський сленг належить до найактивніших прошарків сучасних мов ...міський сленг націлений у майбуття мови» [11, с. 276]. Гострий брак у лінгвоукраїністиці досліджень мовного побуту українських міст, регіональних різновидів жаргонних підсистем, серед яких чільне місце посідає молодіжний сленг (МС), зумовлює актуальність дослідження. Завдання нашої студії — визначити структуру молодіжного соціолекту під кутом зору його місця у мовленнєвому побуті міста.

Наукову проблему вивчення мови міста порушив у 20-х роках ХХ ст. Б.Ларін. Незважаючи на те, що мову міста почали вивчати майже століття тому, досі не вироблений єдиний термін, який би відображав сутність цього соціолінгвального феномена. Із низки робіт, пов'язаних з проблемою урбаністичних мовних підсистем, нами виділені такі дефініції: мовний побут міста; мова міського населення або мова міського колективу; єдина мова побутового спілкування; урбаністичні мовні утворення; мовленнєва стихія сучасного міста; живе мовлення міста; мовне обличчя міста; мовний стан міста. Власне, загальне поняття — «мова міста» — достатньо умовне. Термін «мова міста» визначає об'єкт дослідження, але не є чітким з теоретичної точки зору. Різноманіття й нечіткість термінологічного апарату пояснюємо існуючими підходами й напрямками вивчення міста як лінгвістичного феномена, основними з них є такі: соціолінгвістичний (соціологічний), регіональний (лінгвогеографічний, територіальний), комунікативний (комунікативно-прагматичний, функціональний), культурологічний (лінгвокультурологічний).

Визначення структурних складників мови міста з соціологічного погляду зумовлено особливостями соціальної диференціації міського населення, стратифікацією соціальної структури міста. Конфігурація таких компонентів відображає відповідну диференціацію мешканців міста за їх віковими, професійними, корпоративними (груповими), сімейними (а можливо, і конфесійними) відмінностями. Серед таких виділені: 1) компоненти мови міста, які відображають його вікову стратифікацію (МС); 2) компоненти мови міста, обумовлені професійною диференціацією населення (це лексико-фразеологічні системи жаргонів і піджаргонів); 3) корпоративні або групові жаргони (тісно взаємодіють з МС і професійними жаргонами); 4) ойколект як «сімейна мова».

З-поміж інших соціальних страт міста МС є чи не найскладнішою мовною структурою, оскільки він синтезує всі інші страти, а також містить необхідний відбиток групової, індивідуальної мовотворчості та вікового мовного смаку. Л.Скворцов визначав МС як один із соціально-мовленневих стилів мови [5, с. 63]. Л.Ставицька вважає, що «можна говорити про мову покоління, історично закріплену в певній національній мові» [8, с. 213]. Л.Крисін зазначає: «молодіжний жаргон найбільш значимий соціально: ним користуються численні групи носіїв мови, елементи його активно поповнюють літературне мовлення» [4, с. 76].

З'ясуємо соціальний і віковий статус носіїв МС. Найбільш розповсюдженою є думка, що носії МС — це молоді люди віком від 14 до 30 років [1; 3; 10]. М.Грачов значно розширює вікові межі носіїв МС: від 6-7 (з часу початку навчання у школі) до 35 років (вікова межа представників неформального об'єднання хіпі) [2, с. 79]. Щоправда, вчений уточнює, що «у мовленні наймолодших носіїв кількість жаргонізмів незначна, але з кожним роком навчання у школі їх обсяг збільшується, і вже до 7 класу підлітки засвоюють шкільний жаргон, переймаючи його від старшокласників» [2, с. 79].

МС переважно формується і функціонує у містах, відповідно носії його — міські жителі молодого віку. Контингент носіїв МС соціально неоднорідний. Л.Крисін називає основними носіями молодіжного соціолекту учнів і робітничу

молодь, тобто студентів, школярів старших класів, молодих робітників. На думку вченого, частково входить сюди і молода технічна та гуманітарна інтелігенція віком приблизно від 22-23 до 33-35 років [4, с. 76]. М.Грачов носіями МС вважає учнів, робітничу молодь, молоду інтелігенцію, солдатів і матросів строкової служби, а також представників неформальних молодіжних угруповань (панків, хіпі, «металістів» тощо) [2, с. 79].

Л.Скворцов, визначаючи носіїв МС, враховує не лише соціальну інфраструктуру молоді, а й гендерний аспект. На його думку, носії МС — це в основному «студенти вищих і середніх навчальних закладів, школярі, молоді робітники і службовці; переважно чоловіча частина перерахованих категорій і головним чином мешканці міста, міських передмість і робітничих селищ» [6, с. 49]. Л.Ставицька переконана, що основну роль у продукуванні та функціонуванні жаргонів відіграють чоловічі мови. Вона зазначає: «...по-перше, за даними гендерних досліджень, чоловіки охоче демонструють свою статеву корпоративність; по-друге, чоловіки люблять блиснути слівцем, вразити нестандартною мовою, тоді як жінки тяжіють до мовного стандарту» [9, с. 59].

Погоджуючись з думками вчених щодо функціонування МС саме в умовах міста, слід, однак, зауважити, що сленгізми розповсюджені не лише у мовленні юнаків, а й дівчат. За нашими спостереженнями, жіноча частина молоді м.Херсона теж активно використовує у невимушеному спілкуванні сленгову лексику, відмінності між чоловічим і жіночим мовленням полягають лише у кількісному та тематичному складі цієї лексики.

Молодіжний соціолект не є гомогенною мовною субстанцією, його структурують загальномолодіжний жаргон, спеціалізовані молодіжні жаргони, кримінальний жаргон (КЖ), жаргон наркоманів (НАРК), різні професійні соціолекти.

Загальномолодіжний жаргон — це та частина МС, яка номінує максимально актуальні для молодих людей реалії, його розуміють і вживають всі соціально-вікові групи молоді. Загальномолодіжний жаргон характеризує

мову певного покоління і є за своєю природою динамічною, підвладною швидкоплинній моді, лексичною системою.

Спеціалізовані молодіжні жаргони співвіднесені з соціальною інфраструктурою покоління молоді у певний історичний період. Традиційно до них відносять шкільний і студентський соціолекти (ШК, СТУД). Крім них, сьогодні можна виділити різноманітні жаргони неформальних молодіжних угруповань (футбольних фанів, рейверів, ролерів, геймерів тощо) та жаргони девіантних прошарків суспільства, оскільки, на жаль, слід фіксувати у молодіжному середовищі прояви злочинності, наркоманії, токсикоманії, алкоголізму, проституції. У підручнику з соціології [7] наводять такі дані: за 80-і — першу половину 90-х років злочинність серед молоді в Україні зростає на 16%, а серед наркоманів 80% складає молодь, в тому числі 40% — неповнолітні; щорічно у скоєнні тяжких злочинів бере участь більше 30 тис. молодих людей. Наведені факти певним чином пояснюють широке побутування лексем НАРК у молодіжній субмові. Напр.: *глючний* НАРК «що викликає галюцинації» і МС «поганий»; *децил* НАРК «маленька доза» і МС «маленький»; *кайфувати* НАРК «відчувати стан наркотичної ейфорії» і МС «отримувати задоволення» і т.ін.

Серед професійних жаргонів, за нашими спостереженнями, на МС найбільше впливають жаргон музикантів (МУЗ), армійський жаргон (АРМ), соціолект комп'ютерників (КОМП). Молодь завжди цікавилася і цікавиться музикою, тому лексеми *лабати* «грати на музичному інструменті»; *драйв* «енергетична музика»; *металіст* «прихильник музичного стилю «heavy metal»» і т.ін. є досить популярними у молодіжному середовищі. Побутування у МС жаргонізмів військовослужбовців пояснюємо насамперед тим, що значна частина юнаків проходить службу в армії. Напр.: *дух* «молодий солдат»; *кирзуха* «перлова каша»; *бананчики* «патрони, набой»; *ен-зе* «недоторканий запас» і т.д. вживані у МС. У останні десятиліття активно проникають у молодіжну субмову лексеми на позначення комп'ютерних реалій, вони переважно є жаргонізмами комп'ютерників, напр.: *зависнути* «дати збій у роботі програми»; *лазер* «лазерний принтер»; *комп* «комп'ютер» тощо.

Кожен із названих складників є окремою мовною підсистемою, але в умовах міста вони тісно переплітаються і взаємодіють між собою. МС виступає посередником, який пов'язує окремі, позначені мовною новизною, соціолекти (КЖ, жаргонізми певних соціально-професійних груп, соціальних низів тощо) із зниженою розмовною мовою інших вікових груп населення, відповідним чином формуючи сленг міста. Ступінь вживаності сленгових одиниць міською молоддю (а також людьми середнього і старшого віку) неоднаковий. Взявши за основу цей фактор, виділяємо всередині МС чотири групи.

1. Сленгові одиниці, вживані більшістю молодих людей. Представники середнього і старшого покоління міста їх не розуміють і не вживають (або частково розуміють, але не вживають), сприймають ці одиниці як «молодіжні» слова. До цієї групи відносимо соціолектизми, створені у власне молодіжному середовищі (*гальмо, прикольний, знати*), а також одиниці, що перейшли з інших жаргонів: чи без зміни значення, якщо воно було спочатку загальнозначущим (*хіпі, МС флет «квартира»*), чи змінивши свої значення зі «спеціалізованих» на загальнозначущі, загальномолодіжні (КЖ *лох «жертва злочину»*, МС *лох «некмітлива людина»*). Ця група сленгових одиниць співвідноситься з загальномолодіжним жаргоном.

2. Сленгізми, створені у молодіжному середовищі, але вживані не всією молоддю, бо вони неактуальні для багатьох молодих людей. Містяни середнього і старшого покоління (як і в попередній групі) кваліфікують цю лексику як «молодіжну», не розуміють і не вживають її (або частково розуміють, але не вживають). Сюди відносимо лексику ШК і СТУД, корпоративних молодіжних жаргонів (одиниці молодіжних неформальних угруповань, «загальнонеформальна» лексика), жаргонізми невеликих груп спілкування (локальні жаргони). На нашу думку, до цієї ж групи можна віднести одиниці різних жаргонів, які розвинули «загальномолодіжні» значення на основі «спеціалізованих», але не втратили останні у загальномолодіжному жаргоні (загальнопол. *прикид «одяг»*, неформ. «відповідний якому-небудь неформальному стилю одяг»).

3. Одиниці двох типів: а) об'єднує соціолектисми переважно молодіжних субмов (МУЗ, НАРК, АРМ). Ці лексеми вживані не всією молоддю, але водночас їх розуміє і вживає певна частина містян середнього і старшого покоління; б) сленгові лексеми, однаковою мірою вживані більшістю людей молодого і середнього віку, меншою — людьми старшого віку (*путана, пузир, проліт*). До них тяжіють одиниці жаргону торгівців і бізнесменів (*навар, бути в плюсі*), новотвори КЖ (*кілер, кинути*), які розуміє і вживає більшість молоді і представники середнього віку. Ці лексичні одиниці мають тенденцію до переходу в міський сленг.

4. Одиниці професійних жаргонів, КЖ та інших жаргонно-арготичних підсистем, відомі лише тим молодим людям (також представникам середнього і старшого віку), які безпосередньо мають відношення до сфер функціонування даних соціолектів (*радіоелектр. кондюк «конденсатор», бізн. перегнати «переказати гроші»*).

Отже, лексико-фразеологічне ядро МС творять загальномолодіжний та спеціальні молодіжні жаргони (виділені нами перша і друга групи). Периферія (третья і четверта групи) представлена одиницями «проміжного», «перехідного» характеру, що поєднують у собі ознаки і молодіжного, і професійних, групових, кримінального та інших жаргонів. Частина периферії буде «перехідною» до міського сленгу. У перспективі дослідження питання про соціолінгвістичний статус значної частини жаргонних одиниць, їхньої віднесеності до МС чи інших різновидів соціальних діалектів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Борисова Е.Г. О некоторых закономерностях современного молодежного жаргона // Русский язык в школе. – 1981. – № 3. – С.83-87.
2. Грачев М.А. Арготизмы в молодежном жаргоне // Русский язык в школе. – 1996. – №1. – С.78-85.
3. Копыленко М.М. О семантической природе молодежного жаргона // Социально-лингвистические исследования. – М.: Наука, 1976. – С.76-85.

4. Крысин Л.П. Социолінгвістическіе аспекти изучения сoвременного русского языка. – М.: Наука, 1989. – 188 с.
5. Скворцов Л.И. Культура языка — достояние социалистической культуры. – М.: Просвещение, 1981. – 197 с.
6. Скворцов Л.И. Об оценках языка молодежи (жаргон и языковая политика) // Вопросы культуры речи. – М., 1964. – Вып.5. – С.45-70.
7. Соціологія: Підручник / За заг.ред. проф. В.П.Андрущенко, проф. М.І.Горлача. – Харків-Київ, 1998. – 624 с.
8. Ставицька Л. Сучасний український інтержаргон: проблеми й аспекти вивчення // Мовознавство: Доп. та повідомл. IV Міжнар. конг. українців / Відп. ред. В.Німчук. – К.: Пульсари, 2002. – С.213-216.
9. Ставицька. Л. Проблеми й аспекти вивчення жаргонної лексики: Соціолінгвістичний аспект // Українська мова. – 2001. – № 1. – С.55-68.
10. Уздинская Е.В. Семантическое своеобразие современного молодежного жаргона // Активные процессы в языке и речи. – Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1991. – С.24-28.
11. Шерех Ю. Поза книжками і з книжок. – К.: Час, 1998. – 456 с.

Мартос С.А. Структура молодіжного сленгу під кутом зору мови міста// Науковий вісник Херсонського державного університету: [зб. наук. праць/ ред. проф. В.Олексенко та ін.]. – Херсон: Вид-во ХДУ, 2006. – Вип. III. – С.170-174. (Серія «Лінгвістика»).